

Türkiye’de/Türkçede
FELSEFE
üzerine konuşmalar

ismail kara

ş. teoman durallı

ömer naci soykan

doğan özlem

zeynep direk

ahmet arslan

ihsan fazlıoğlu

KÜRE YAYINLARI / 68. Kitap

FELSEFE SÖYLEŞİLERİ 1

Türkiye’de/Türkçede
Felsefe Üzerine Konuşmalar

İsmail Kara
Ş. Teoman Duralı
Ömer Naci Soykan
Doğan Özlem
Zeynep Direk
Ahmet Arslan
İhsan Fazlıoğlu

Hazırlayan
M. Cüneyt Kaya

ISBN 978-975-6614-79-2

Birinci Basım Aralık 2009

Yayına Hazırlık **Mustafa Demiray**

Tasarım/Kapak **Salih Pulcu**

Baskı/Cilt **Denizati Ofset**

Yeşilce Mah. Ulubaş Cad. No: 54 Kağıthane İstanbul

KÜRE YAYINLARI

Vefa Cad. No: 56 Kat: 3

Vefa İstanbul

Tel **0212. 520 66 41-42**

Faks **0212. 520 74 00**

kure@kureyayinlari.com

www.kureyayinlari.com

SUNUŞ

Felsefe ile gelenek arasında nasıl bir ilişki var? Felsefe yapmak için bir geleneğe sahip olmalı mıyız? Bu topraklara özgü bir felsefî geleneğimiz var mı? Şayet böyle bir geleneğe sahipsek bu geleneğin mahiyeti ne? Halihazırda bu gelenekle nasıl bir ilişkimiz var ya da nasıl bir ilişkimizin olması gerekiyor? Dilin yerelliği ve sınırlılığı ile felsefenin evrenselliği arasındaki ilişki nasıl yorumlanmalı? Türkiye’de Türkçe kaleme alınan felsefe bu sorular açısından nasıl bir konumda?

Bu ve benzeri sorularla ilgilenmek, zorunlu olarak, felsefenin mahiyeti, İslam felsefesinin anlamı, Osmanlı döneminde felsefî bir faaliyetin bulunup bulunmadığı, bu bağlamda Osmanlı-Türk modernleşmesinin nasıl ele alınabileceği, Cumhuriyet dönemi dil, kültür ve eğitim politikaları, hakikat algısı/algıları, felsefe yapma konusunda diller arasında bir üstünlük sıralamasından bahsedilip bahsedilemeyeceği vb. pek çok çetrefil meseleyle karşı karşıya bırakıyor bizi.

Elinizdeki kitap, kuruluşundan bu yana faaliyetlerinde felsefenin önemli bir yere sahip olageldiği Bilim ve Sanat Vakfı’nda Medeniyet Araştırmaları Merkezi bünyesinde biraraya gelen ve yıllar içinde azımsanamayacak bir sayıya ulaşan felsefe tâlibi bir grup insanın öncülü-

ğünde Mayıs 2008-Haziran 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen bir toplantı serisinin sonucu olarak ortaya çıktı. Yedi oturumdan oluşan bu toplantı serisinde şu iki sorunun cevabını aradık:

- a) Dil ile düşünce arasındaki ilişkinin mahiyeti nedir?
- b) Felsefenin evrensel niteliğiyle; Türk, İngiliz, Alman, Amerikan, İran felsefesi vb. kültür ya da milliyet zemininde tanımlanan felsefi faaliyetler arasında ne tür bir ilişki vardır?

Sözkonusu meseleleri tartışmak üzere bu alanlardaki çalışmalarıyla tanınan yedi kıymetli isimle gerçekleştirilen toplantıların iki özelliği bilhassa belirtilmelidir: Birincisi, toplantıların sadece önceden belirlenmiş sınırlı sayıdaki davetlinin katılımına açık oluşu; ikincisi ise konuşmacının tespit edilen kitap ve makalelerinin okunmasının şart koşulması (bu kitap ve makalelere dair künye bilgilerini her oturumun ilk sayfasındaki dipnotlarda bulabilirsiniz). Yedi oturum boyunca sıkı bir şekilde takip etmeye çalıştığımız bu iki şart, Türkiye'nin önde gelen felsefecilerinin, bir kısmı yukarıda sıralanan meselelere dair görüşlerini açık yüreklilikle ortaya koymasına ve ilgili bir katılımcı grubunun bu düşünceler etrafında kıyasıya bir tartışma yürütmesine imkân sağladı. Tek konuşmacının bulunduğu bu oturumlarda, konuşmacılar, katılımcılar tarafından okunmuş olan çalışmaları çerçevesinde yukarıda belirtilen iki temel soruya dair görüşlerini paylaştı ve ardından katılımcıların sorularıyla tartışmalar daha da zengin bir hale geldi.

Kitapta soru ve yorum sahiplerinin isimlerine yer verilemeye de toplantının seyrini şekillendiren bütün soru ve yorumların metne dâhil edilmesi konusunda azamî özen gösterildi. Toplantı çözümlerinin yayını aşamasın-

da da konuşmacılar, kendi metinlerinde gerekli gördükleri düzeltme ve eklemelerde bulunarak elinizdeki metnin ortaya çıkmasına büyük katkı sağladılar. Bu vesileyle davetimize icabet ederek bu toplantı serisinin gerçekleşmesinde en önemli paya sahip olan, toplantı çözümlerini okuyarak düzeltme zahmetinde bulunan ve bu konudaki kimi zaman “usandırıcı” bir hal alan takibi hoşgörüyü karşılayan İsmail Kara, Ş. Teoman Duralı, Ömer Naci Soykan, Doğan Özlem, Zeynep Direk, Ahmet Arslan ve İhsan Fazlıoğlu’na müteşekkirim.

Toplantıya katılan muhibbân-ı felsefeye ne kadar teşekkür edilse az; onlar sayesinde toplantılar verimli bir tartışma zeminine dönüştü. Özellikle İshak Arslan, Erdal Yılmaz, Eyüp Süzgün, Cahid Şenel, Kübra Şenel, Abdullah Yormaz, Selim Değirmenci, Selami Çalışkan, M. Ali Çalışkan, Yaylagül Ceran, Sümeyye Parıldar ve Hümeyra Karagözoğlu’nun kıymetli katkıları olmasaydı bu toplantıları başarılı bir şekilde gerçekleştirmek mümkün olmazdı. Değerli fikirleri ve bu süreçteki can u gönülden yardımlarından dolayı kendilerine teşekkür borçluyuz. Son olarak, bu verimli toplantıda ortaya konan görüş ve tartışmaların, daha geniş bir ilgili çevresinin bilgi ve değerlendirmesine sunulması için yayına dönüştürülmesi konusundaki ısrarları dolayısıyla bu kitap bir anlamda varlığını Sami Erdem’e borçludur; kendisine müteşekkirim. Nihayet, kitabın yayını için destek ve ilgilerini esirgemeyen Mustafa Demiray’ın şahsında Küre Yayınları yönetici ve çalışanları ile tasarımı gerçekleştiren Salih Pulcu’ya teşekkür ederim.

Türkiye’de ve Türkçede felsefe yapmaya mütevazı bir kayıt düşmenin mutluluğuyla...

M. Cüneyt Kaya

Kasım 2009

Üsküdar

I İÇİNDEKİLER

İsmail Kara	11
Ş. Teoman Duralı	29
Ömer Naci Soykan	45
Doğan Özlem	73
Zeynep Direk	121
Ahmet Arslan	155
İhsan Fazlıoğlu	201
Dizin	257

İsmail Kara*

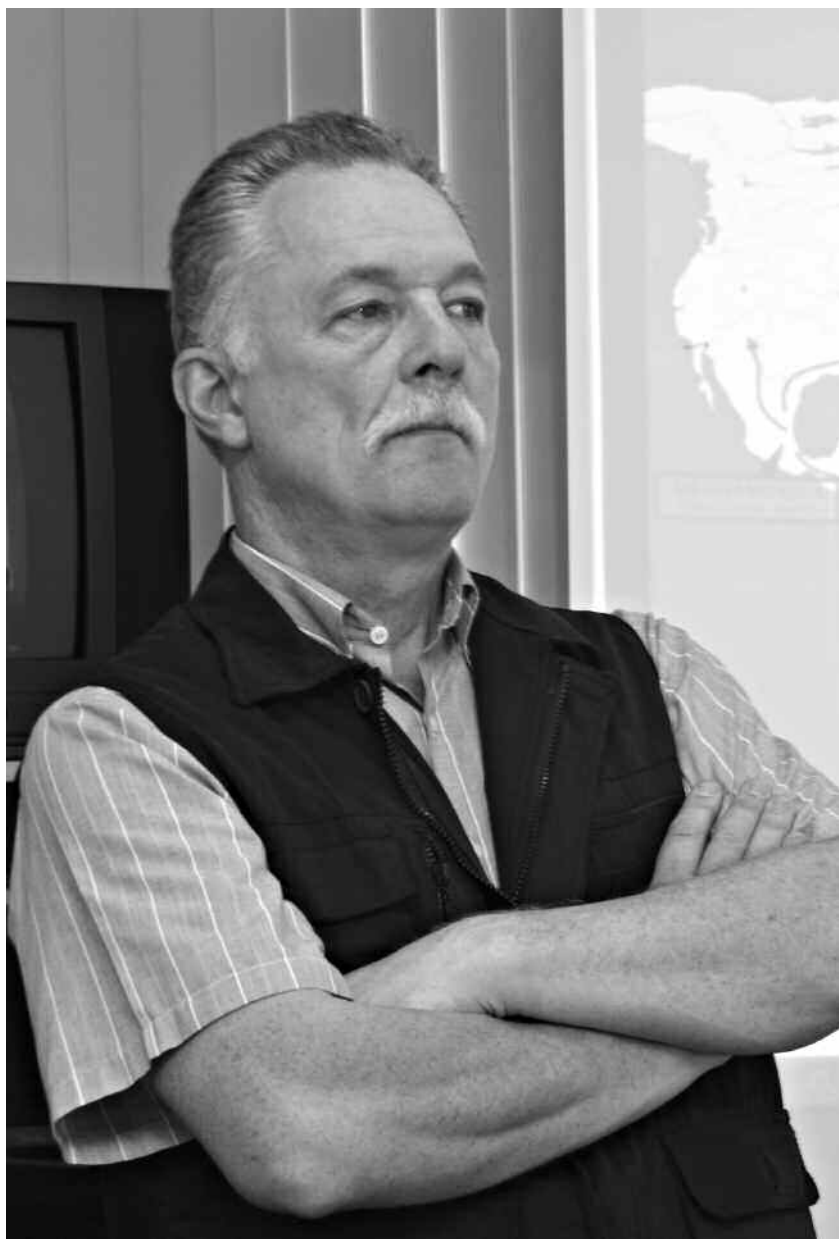
Her şeyden önce kendimi “hakikî” bir felsefeci olarak görmediğimi, ilgi saham itibariyle felsefî konularla bir düşünce tarihçisi olarak alakadar olduğumu söyleyerek başlayayım. Bu toplantı için esas alınan çalışmalarım da esasen bir düşünce tarihçisi tarafından ortaya konmuş felsefe ile irtibatlı ürünlerdir.

Her ne kadar bu toplantı sorularınız çerçevesinde gelişecekse de giriş babında bir iki hususa işaret etmek istiyorum.

Bu tür toplantılara davet edildiğim zaman mutlak olarak yaptığım bir şey var: Hilmi Ziya Ülken’in *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi* kitabının üç sayfalık sonuç/değerlendirme kısmını okumak. 1966’da basılan ve muhtemelen 1965’te tamamlandığını farz edebileceğimiz kitabın sonuç kısmında Hilmi Ziya, 1940 yı-

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Bilim Dalı.

20 Mayıs 2008’de gerçekleştirilen bu oturumdaki tartışmalara İsmail Kara’nın şu çalışmaları esas teşkil etmiştir: *Bir Felsefe Dili Kurmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005; “Felsefe ve Tefelsüf: Türkiye’de Felsefenin Dili Niçin Yok?”, *Cogito*, sy. 19 (Yaz 1999), s. 284-311 (yeni-den basım: *Din ve Modernleşme Arasında: Çağdaş Türk Düşüncesi-nin Meseleleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2003, s. 219-249).

Ş. Teoman Duralı*

Konuşmama benim artık basmakalıplaşmış olan, insanın üç temel özelliğine dair tasnifimden bahsederek başlamak istiyorum: İnanç, dil ve zanaat/teknik. Şöyle de diyebiliriz; din, dil, zanaat üçlüsü insanı belirleyen en temel hususlardır. Bunlardan daha temel bir husus düşünülemez. Nerede ne zaman insan varolmuşsa, onun dini, dili ve zanaatı olmuştur. İnsanın iki yönü olduğundan bahsededururum. Bunlardan biri, dirim (biotik) tarafıdır ki, bu yönüyle insana ‘beşer’ diyoruz. Beşere temel işleyişler verilmiş; onları sonradan edinmek mümkün değil. Buna karşılık, nereden geldiğini pozitif tarzda belirleyemediğimiz şu üç temel husus, yânî din, dil ve zanaat insanın beşerliğinden neşet etmemektedir. Sözkonusu üç unsurun insanın beşer olma vechesinden geldiği ve bunun da temelinde dirim olayının bulunduğu iddia edilse de, kanıtlanamamıştır. Dolayısıyla insanın bu üç temel özelliği inanç ko-

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü; Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı.

28 Haziran 2008’de gerçekleştirilen bu oturumdaki tartışmalara Ş. Teoman Duralı’nın şu çalışmaları esas teşkil etmiştir: *Felsefe-Bilime Ramak Kalmışken: Türklerin Düşünce Tarihi ve Felsefe-Bilim*, İstanbul 2002 (*Kutadgubilig*’in eki olarak yayınlanmıştır); “Türkçenin Felsefe-Bilim Sözlüğü”, *Kutadgubilig*, sy. 3 (Mart 2003), s. 251-304. Duralı’nın talebi üzerine imla ve noktalama konusundaki tercihlerine müdahale edilmemiştir.

Zeynep Direk*

Davetiniz için teşekkür ederim. İlk defa birileri yazdığım şeyleri okudu ve tartışmak istedi. Açıkçası şaşır-dım. Bunları yazıyorum, ama içten içe çok okundu-ğunu düşünmüyorum herhalde. Gerçekten birileri için bir şey ifade etmiş olması beni heyecanlandırdı. Çeşitli konularda yazan birisiyim. Türk düşüncesi uz-manı değilim; Batı felsefesi, özellikle de çağdaş felse-fe alanında ders veriyorum. Çağdaş felsefeden kasıt, Kıta Avrupası felsefesi, Fransız ve Alman düşüncesi, özellikle de fenomenoloji geleneği. O halde nasıl oldu da Türk felsefesi üzerine yazdım bu yazıları? Bunun hikâyesini biraz geçmişe dönerek anlatayım isterse-

* Doç. Dr., Galatasaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fel-sefe Bölümü.

27 Ocak 2009'da gerçekleştirilen bu oturumdaki tartışmalara Zeynep Direk'in şu çalışmaları esas teşkil etmiştir: "Türkiye'de Felsefenin Kuruluşu", *Defter*, sy. 32 (Kış 1998), s. 85-95; "Başka-da Aynı Kalmak: Türk Başkalığını Felsefi Olarak Düşünmenin Yolları Üstüne", *Toplum ve Bilim*, sy. 98 (Güz 2003), s. 20-32; "Felsefenin Başlangıcı Sorunu", *Başkalık Deneyimi: Kıta Avru-pası Felsefesi Üzerine Denemeler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 11-32; "Felsefede Modernleşmeci Düşünce", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-III: Modernleşme ve Batıcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002 s. 428-440; "Türkiye'de Varoluşçuluk", *a.e.*, s. 441-451.

İhsan Fazlıoğlu*

Her ne kadar bu toplantı serisinin temel sorusunu, dil-düşünce arasındaki ilişki ve bu bağlamda Türkiye’de ve Türkçede felsefe oluşturuyor olsa da benim konuşmamın ana çerçevesini, özel bir istek doğrultusunda, Selçuklu ve Osmanlı döneminde felsefe-bilim meselesi oluşturacak. Dil-düşünce ilişkilerine, felsefenin yerelliği ve evrenselliği sorununa, vakit bulursak, tartışma kısmında değinmeye çalışırız, ümit ediyorum.

Giriş

Araştırmalarımı yönlendiren temel soru şudur: Bu topraklarda bizim mensup olduğumuz kültür nasıl bir *düşünce* tecrübesi yaşamıştır? Bu soruyu dört bölümde ele almayı düşünüyorum. Birincisi, *nazarî yapı*; yani bir bilgi sistemini, hangi bilgi sistemi olursa olsun, ister matematik, ister fizik, ister felsefe, tahlil ederken nelere dikkat edilmesi gerekir? İkincisi, *tari-*

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü/McGill Üniversitesi Institute of Islamic Studies (Kanada).

12 Haziran 2009’da gerçekleştirilen bu oturuma İhsan Fazlıoğlu’nun şu çalışmaları esas teşkil etmiştir: “Türk Felsefe-Bilim Tarihi’nin Seyir Defteri (Bir Önsöz)”, *Divân: İlmî Araştırmalar*, sy. 18, İstanbul 2005/1, s. 1-57; “Osmanlılar: G) İlim ve Kültür: 1. Düşünce Hayatı ve Bilim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIII, İstanbul 2007, s. 548-556.

Felsefe ile gelenek arasında nasıl bir ilişki var? Felsefe yapmak için bir geleneğe sahip olmalı mıyız? Bu topraklara özgü bir felsefi geleneğimiz var mı? Şayet böyle bir geleneğe sahipsek bu geleneğin mahiyeti ne? Halihazırda bu gelenekle nasıl bir ilişkimiz var ya da nasıl bir ilişkimizin olması gerekiyor? Dilin yerelliği ve sınırlılığı ile felsefenin evrenselliği arasındaki ilişki nasıl yorumlanmalı?

Bu kitap, kuruluşundan bu yana faaliyetlerinde felsefenin önemli bir yere sahip olageldiği Bilim ve Sanat Vakfı'nda Medeniyet Araştırmaları Merkezi bünyesinde biraraya gelen felsefe tâlibi bir grup insanın öncülüğünde Mayıs 2008-Haziran 2009 tarihleri arasında yukarıdaki sorular çerçevesinde gerçekleştirilen yedi oturumluk bir toplantı serisinin ürünüdür.

